

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СКЛАДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ: СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ СКЛАДОВІ ЛАНЦЮГІВ ВАРТОСТІ

© Бублик М.І., Коропецька Т.О., 2011

За умов концепції сталого розвитку особливого значення набуває проблема управління складними економічними системами: державою, регіоном, підприємством. Сьогодні ці системи розглядають у процесі еволюційних змін всіх трьох сфер: соціальної, екологічної та економічної.

Застосовуючи системний підхід до розгляду поняття складна економічна система, де найнижчим структурним елементом є підприємство, а далі за рівнем - регіон і держава, припускаємо, що кожен структурний елемент, як інваріантний стан досліджуваної системи, має однакову природу із всією системою. Справді, соціальна, екологічна і економічна складові притаманні усім структурним елементам системи. Інноваційний процес в таких системах можна розглядати як процес створення, впровадження та поширення змін, що виступають джерелом доходу. Під інновацією на рівні підприємства прийнято вважати кінцевий результат діяльності щодо здійснення нововведень у вигляді удосконалених чи нових товарів і послуг, технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях їх виробництва і збуту, що сприяють розвитку і підвищенню ефективності функціонування підприємства, на якому їх застосовують [1, с. 12]. За результатами досліджень, проведених львівською науковою школою під керівництвом проф. Чухрай Н.С. інноваціям притаманні такі основні ознаки [2, с. 72]: науково-технічна новизна; матеріалізація у нові більш досконалі види продуктів, засобів і предметів праці, технологій і організації виробництва; комерціалізація інновацій чи результатів їх впровадження.

Інноваційні процеси на рівні регіону та держави в умовах сучасної ринкової моделі характеризуються: інтелектуалізацією виробничої діяльності, використанням високих технологій (ІТ, нано-, біо-, космічні, генні, робототехніка, мікроелектроніка тощо); розвитком екологізації виробництва і споживання, підвищенням рівня життя населення тощо.

Сфера інноваційної діяльності за свою 100-річну історію розвитку досягла рівня глибокої фундаментальної економічної теорії розвитку виробництва, сформовані цілі наукові напрями та підходи: інноваційний менеджмент, логістика, інноватика тощо. Впровадження інновації, як процес і продукт, на рівні підприємства націлене на виготовлення такої продукції, яка була б привабливішою (ціннішою) для споживача за сукупністю окремих її складових та сприяла максимізації можливих прибутків з мінімізацією затрат ресурсів. Ефективним засобом для оптимізації господарської діяльності, управління матеріальними та інформаційними потоками є побудова логістичних ланцюгів.

Проблеми логістичних ланцюгів розглядали у своїх працях провідні вчені-економісти Є. Крикавський, Л. Миротин, М. Окландер, М. Портер, Ю. Пономарьова, Л. Фролова, А. Харрісон, Н. Чухрай та ін. Сформовано цілу систему логістичних ланцюгів: ланцюги поставок, ланцюги вартості, ланцюги корисності, ланцюги цінності, ланцюги доданої вартості тощо. Слідуючи за М. Портером, який обґрунтував концепцію ланцюгів вартості як систему взаємопов'язаних видів діяльності підприємства (логістика, виробництво, маркетинг, надання додаткових послуг), які створюють цінність і взаємно впливають на витрати, можна сформулювати поняття ланцюга вартості з врахуванням того, що вартість формується на всіх етапах перетворення ресурсу (матеріального і нематеріального) в кінцевий продукт, як сукупність виробничої та споживацької вартості продукту (товару і послуги). Виробнича вартість має матеріально-речову й нематеріально-інтелектуальну форми і є сукупністю всіх затрат підприємства на розробку, виготовлення, збут, сервісне обслуговування продукту, розвиток бізнесу тощо. Споживацька вартість – це сума, яку

споживач готовий сплатити за задоволення своїх індивідуальних потреб. З точки зору виробника, в досліджуваних ланцюгах вартості інноваційні процеси створюють додавання вартості до продукту, який починається з процедур, пов'язаних із науковою розробкою ідеї продукту (інновацією), впровадженням її у виробничий процес, виготовленням, і закінчується продажем продукту та наданням сервісних послуг споживачам. З точки зору споживача, інновація надає продукту додаткової цінності, за яку він готовий (у випадку задоволення його потреб) або не готовий (у протилежному випадку) платити. Це зумовлює потребу розглядати і ланцюги цінності як сукупність взаємопов'язаних бізнес-процесів, що створюють цінність для споживачів. У роботах М. Портера також розглядаються ланцюги корисності як сукупність взаємопов'язаних процедур (організаційних відносин у коаліціях), які створюють корисність, тобто дії, що приносять прибутки.

Розглянуті види логістичних ланцюгів та інноваційні процеси в них широко досліджені на рівні управління підприємствами, однак мало або зовсім не досліджені на рівні регіону та держави.

Розглядаючи соціо-еколого-економічну систему як єдиний взаємодіючий комплекс підсистем (стимулюючо-мотивуючої, ресурсо-забезпечуючої та контролюючо-регулюючої), який сприяє соціально-економічному розвитку суспільства, забезпечує еколого-економічну рівновагу і підтримує самоорганізацію цієї системи, бачимо необхідність у виділенні для кожного структурного елемента системи спільної характеристики, яка була б одночасно адекватною змінам, синтетичною за походженням, комплексною за структурою і всеохоплюючою за сферами. Для цього використовуємо як характеристику соціо-еколого-економічний потенціал, який можна використовувати як на рівні окремого підприємства, так і на рівнях регіону і держави.

На кожному з рівнів ми матимемо справу зі своєю шкалою цінностей: рівень підприємства – цінність як сукупність отримуваних споживачем вигод від використання продукції; рівень регіону – цінність як сукупність отримуваних жителем вигод від умов проживання в регіоні; рівень держави – цінність як сукупність отримуваних суспільством економічних, екологічних та соціальних вигод від держави (сукупність безпек: економічних, техногенних, екологічних, фінансових, інформаційних, соціальних, політичних, військових тощо).

На рівні держави формується потреба у сталому способі життєдіяльності та пошуку ефективних механізмів управління ним. Дана проблема ускладнюється через нераціональне споживання природних ресурсів, забруднення довкілля та ріст споживацького попиту. В результаті, сучасний спосіб життєдіяльності людини в Україні є далеким від принципів сталого розвитку як в розвинутих країнах, так і в країнах третього світу.

Аналіз практики світового співтовариства свідчить, що сьогодні не вирішеними залишаються проблема розроблення ланцюгів цінності та пошуку інноваційних процесів у формуванні відповідного рівня життя та його якості в системі механізмів сталого розвитку. Існуючі методики оцінки рівня, якості життя та стану довкілля шляхом розрахунку агрегованих індексів та інтегральних індикаторів не дозволяють належним чином оцінити споживання природних ресурсів, стан здоров'я населення, його доходи та витрати, тому виникає потреба в побудові логістичних ланцюгів з метою пошуку ефективних механізмів управління сталим розвитком регіону і держави.

За таких обставин, ланцюги вартості (для виробника і споживача) трансформуються в ланцюги цінності (для жителів міст і сіл) та в ланцюги корисності (для суспільства). Особливо актуальною стає розробка відповідних ланцюгів цінності для формування умов сталого способу життєдіяльності та системи заходів щодо підвищення його рівня для населення регіону, а також ланцюгів вартості для формування ефективного та екологічно безпечного функціонування економіки, що цілеспрямовано розв'язуватиме соціальні та ресурсо-екологічні проблеми розвитку суспільства, раціонального використання, збереження і відтворення природних ресурсів як найголовнішого першоджерела забезпечення всіх видів безпеки сучасного та майбутнього поколінь.

1. Ілляшенко С.М. *Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: Навчальний посібник.* – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2003. – 278 с. 2. Чухрай Н. *Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві: [Підр.] / Чухрай Н., Патора Р. – К.: Кондор, 2006. – 398 с.*